

Ἀπὸ τὴν μίνησιν τῶν Ἰδεῶν

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Μέγα Ἑλληνικὸν Βιογραφικὸν Λεξικόν. Ἐκδοσις Βιομηχανικῆς Ἐπιθεωρήσεως, τεύχη 3, Σκιαγραφούμενα πρόσωπα 22. Ἀθήναι, 1958.

Δὲν συνηθίζεται νὰ κρίνωνται ἔργα πρὶν περατωθῶν, δικαιολογεῖται ὁμως ἡ παροῦσα ἐξαίρεσις, διότι ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα.

Ὁ τίτλος ἀκόμη καὶ ὁ ὑπότιτλος: Βιογραφίαι ἑλλήνων (οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ συντελεσταὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς οἰκονομικῆς προόδου τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος μέχρι σήμερον) ἀμυδρὰν ἰδέαν δίδουν τῆς εὐρύτητος τῆς προσπάθειάς καὶ τοῦ πλοῦτου τοῦ παρεχομένου πληροφοριακοῦ ὕλικου.

Δὲν πρόκειται ὡς κοινῶς θὰ ἐνομιζέτο, περὶ συνήθους who is who.

Σκιαγραφοῦνται ἐνταῦθα οἱ σκαπανεῖς καὶ οἱ οἰκοδόμοι τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, οὐχὶ μόνον οἱ ἐπιφανεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀφανεῖς, διότι ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐπὶ μέρος προσπάθειων, συντίθεται ἡ ζῶσα καὶ πάλλουσα πραγματικότητα.

Ἐν ἔθνος ἴνα ἀναπτύξη καὶ διατηρήσῃ βαθμὸν πολιτισμοῦ, ἔχει ἀνάγκην ὄρισμένου οἰκονομικοῦ ὑποβάθρου. Γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱστορίας τὴν συμβολὴν τῶν βασιλέων, στρατηγῶν καὶ κυβερνητῶν. Ἐνίοτε καὶ τοὺς κορυφαίους ἥρωας καὶ μάρτυρας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς σκέψεως. «Ἀντιθέτως ὁμως πρὸς τοὺς ἐργάτας τοῦ λόγου, τῆς σμύλης καὶ τοῦ χρωστήρος, τῶν ὁποίων ἡ μικρὴ ἢ μεγάλη προσφορά σφραγίζεται μὲ τὴν προσωπικότητά των, τὴν μνήμην τῶν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς οἰκονομίας δημιουργῶν καταβροχθίζει ἢ λησμοσύνην» τονίζεται εἰς τὸ ἀντὶ προλόγου εἰσαγωγικὸν σημεῖωμα. Καὶ εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ἀδικίας ὡς καὶ τὴν πλήρωσιν ἐνὸς κενοῦ, ἀποβλέπει τὸ βιογραφικὸν λεξικόν.

Ἀλλοίμονον εἰς τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον λησμονεῖ τὴν ἱστορίαν του καὶ δὲν τιμᾷ τοὺς πρωτεργάτας τῆς.

Ὅποια ὁμως πρωτοτυπία εἰς τὴν σύλληψιν τῆς ἰδέας καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῆς. Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἐξ ὅσων γνωρίζομεν ἀνεύρωμεν παρόμοιον τῆς.

Βάσιν ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸν πρόσωπον, περίεξ ὁμως αὐτοῦ ἀναζει ἡ οἰκονομικὴ ἱστορία τῆς ἐποχῆς του. Οὕτω ὁ δημιουργὸς τοποθετεῖται εἰς τὸ περιβάλλον του καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο φωτίζεται ἀπὸ τὴν συμβολὴν τοῦ δημιουργοῦ.

Ἡ ἀξιολόγησις ἐκάστου προσώπου γίνεται ἀντικειμενικῶς βάσει κειμένων καὶ κρίσεων τῆς ἐποχῆς του. Ἡ δὲ πάροδος τοῦ χρόνου τὸ τοποθετεῖ ὀριστικῶς εἰς τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας. Ἡ συμβολὴ ἐκάστου κρίνεται βάσει τῶν δυνατοτήτων καὶ τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔδρασεν.

Ἀξιοσημεῖωτα εἶναι τὰ προβλεπόμενα εὐρητήρια. Ἀνακοινοῦται ὅτι θὰ ὑπάρχουν συντεταγμένα κατὰ σειρὰν ἰδεολογικὴν ἢ κατὰ τάξιν χρονολογικὴν εὐρητήρια τόπων, πραγμάτων, ὀργανισμῶν, ἔργων, ἐπιχειρήσεων, ἰδρυμάτων, χρονικῶν περιόδων κ.λ.π., εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάλυσις καὶ ἡ ἐπίλυσις κατὰ τὸ δυνατόν πάσης ἀπορίας τοῦ ἀναγνώστου.

Μόνον εἰς ἐρευνητῆς δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν χρόνον καὶ τὸν μόχθον ὅστις θὰ ἀπαιτηθῇ ἵνα συλλεγῇ, συστηματοποιηθῇ καὶ προβληθῇ τοιοῦτον πληροφοριακὸν ὕλικόν, ἀρῦόμενον ἀπὸ δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς πηγὰς, πολλάκις δυσσευρέτους.

Μὲ ἕνα ὁμως εὖγε, ὁσονδήποτε μεγάλον καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἐκπληροῦμεν τὸ καθήκον μας. Ποιαν ἐνίσχουσιν παρέσχεν τὸ Κράτος, οἱ μεγάλοι ὀργανισμοί, αἱ ἐπιχειρήσεις ὅπως τὸ ἔργον τοῦτο ἀχθῇ εἰς πέρας;

Θὰ εὐρίσκειται εἰς ὅλας τὰς βιβλιοθήκας ἵνα ἀναγινώσκειται ἀπὸ τὴν φιλόδοξον σπουδάζουσαν νεολαίαν, ἥτις νὰ ἀντλή παραδείγματα πρὸς μίμησιν;

Τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ περ. «Σπουδαί», ὅπερ εἶναι ἓν ἐλεύθερον ἐπιστημονικὸν βῆμα διακηρύττον τὴν ἀλήθειαν, εἶτε ἀρεστὴ εἶτε πικρὰ εἶναι αὐτὴ, θεωρεῖ αὐτὴ εὐτυχῆ διότι παρουσιάζει ἕνα τοιοῦτον πρωτοποριακὸν ἑλληνικὸν ἔργον.

I. A. X.

K n. Wicksell: Selected economic papers, edited by E. Lindahl, Allen—Unwin, London 1958 (30 σελλίδια).

Ὁ διάσημος Σουηδὸς οικονομολόγος Κνουτ Βίκσελλ ἐξαλουθεῖ—παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἀντιλήψεις του ὑπερνεκλήθησαν—νὰ ἀπασχολῆ τοὺς θεωρητικούς οικονομολόγους, καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀλλὰ καὶ διότι εἰς τὸ πρόσωπόν του ἡ ὀρθόδοξος θεωρία τῆς ἀπασχολήσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἶρε τὴν ὀλοκλήρωσιν αὐτῆς. Εἰδικώτερον ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ Βίκσελλ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἐγκύψας συστηματικῶς εἰς τὸ καίριον θέμα τῶν σχέσεων ἀποταμιεύσεως—ἐπενδύσεως, κατέδειξε τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν περὶ κρίσεων θεωριῶν τῶν Μάλθους καὶ Μάρξ, οἵτινες ἀπέδιδον αὐτὰς εἰς τὴν ὑποκατάναλωσιν (ἤτοι τὴν ἀδυναμίαν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς κοινωνίας νὰ καταναλώσῃ τὸ πρῆπον διὰ τὴν διατήρησιν ἢ αὐξησιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἀπασχολήσεως ὕψος τοῦ εἰσοδήματός της), τὴν ἐξ αὐτῆς προκαλουμένην ὑπεραποταμίευσιν, καὶ τέλος τὴν ἐκ αὐτῆς προκύπτουσαν ὑποεπένδυσιν.

Ἡ εἰσχώρησις τοῦ Βίκσελλ εἰς τὸ σημαντικώτατον πρόβλημα τοῦ τόκου καὶ ἡ στάθμισις τῆς ἀξίας του παρέσχε εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ διεξῆ θεωρητικῶς (ἀλλὰ ὄχι καὶ ἐν τῇ πράξει, ἐφ' ὅσον ὡς θὰ ἴδωμεν μετ' ὀλίγον ἢ θεωρία του ὑπερεκεράσθη ὑπὸ τοῦ Κέϋνς) τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν περὶ κρίσεων θεωριῶν τῶν Μάλθους καὶ Μάρξ.

Ὅτῳ ὁ Βίκσελλ ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ συσσώρευσις ἀποταμιεύσεων ἄγει εἰς πτώσιν τοῦ τόκου μεγαλυτέραν τῆς πτώσεως τοῦ κέρδους (τῆς προκληθείσης ἐκ τῆς ὑποκαταναλώσεως—ὑποεπενδύσεως), ἡ πτώσις δὲ αὕτη τοῦ τόκου καθιστᾷ συμφέρουσαν τὴν ἀνάληψιν διενεργείας νέων ἐπενδύσεων, τὴν αὐξησιν τῆς συνολικῆς ἐνεργουῦς ζητήσεως τῆς ἀπασχολήσεως, τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς καταναλώσεως.

Τὴν θεωρίαν ὅμως αὐτὴν τοῦ Βίκσελλ ἀνῆρσεν ὁ Κέϋνς, ἀποδείξας ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τοῦ τόκου ὑπόκειται εἰς ἰδίους παράγοντας (προτίμησις ρευστότητος καὶ μέσων πληρωμῆς), ὅτι ὁ τόκος δὲν παρακολουθεῖ καὶ δὲν ὑπερβαίνει τὸ κέρδος κατὰ τὴν πτώσιν του, καὶ ὅτι ἡ λεγομένη συσσώρευσις ἀποταμιεύσεων εἶναι οὐσιαστικῶς καὶ ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἢ αὐξήσις τῆς προτιμήσεως ρευστότητος τῆς κοινωνίας, ἢ αὐξήσις δὲ αὕτη δὲν ῥίπτει ἀλλ' ἀντιθέτως ὑψώνει τὸν τόκον καὶ παρεμποδίζει οὕτω τὴν διενέργειαν νέων ἐπενδύσεων, τῆς οικονομίας δὴν ὀδηγουμένης εἰς κρίσιν (πλεονα ἐπὶ τοῦ ζητήματος βλ. εἰς Α. Σαουνατσον—Σ. Πουλόπον, Συζητήσεις ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀπασχολήσεως, «Ἐπιθεώρησις Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας», Ἰούλιος 1953 καὶ τὰς εἰς τὴν συζήτησιν αὐτὴν μνημονευόμενας ἐργασίας ἀμφοτέρων).

Εἰς τὸ παρὸν βιβλίον ὁ καθηγητὴς Λίνταλ συνεκέντρωσε τὰ εἰς Σουηδῖαν δημοσιευθέντα ἄρθρα τοῦ Βίκσελλ κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἅτινα συμπληροῦν τὰ εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν δημοσιευθέντα αὐτοτελῆ καὶ βασικὰ συγγράμματά του (α. Μελέται Πολιτικῆς Οἰκονομίας, β. Τόκος καὶ τιμαί, γ. Ἀξία, κεφάλαιον καὶ ἐδαφικὸν εἰσόδημα), προτάσεων ἐκτενῆ εἰσαγωγῆν (σ. 9—48) περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου συμπατριώτου του. Τὸ βιβλίον εἶναι χρησιμώτατον διὰ τοὺς θεωρητικούς οικονομολόγους, ἰδίως δὲ τὸ εἰς αὐτὸ περιλαμβανόμενον ἄρθρον «Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐπιτοκίου ἐπὶ τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν», εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Βίκσελλ, συνώψισε τὴν θεωρίαν του.

Στυλ. Πουλόπουλος

Anton — Herrmann Chroust, Socrates, man and myth, Routledge—Kegan, London 1957, σελλίνα 32.

Ὁ συγγραφεύς, καίτοι κατ' ἐπάγγελμα πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς τοῦ Δικαίου εἰς τὴν Ἰνδιάναν, ἀφιέρωσε μέγα μέρος τῆς ζωῆς καὶ δράσεώς του εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ φιλοσοφίας.

Τὸ παρὸν ἔργον δὲν εἶναι ἀπλῆ ἐκδήλωσις τῆς τάσεως ταύτης, ἀλλὰ αὐτὸ τοῦτο κορωνὴς αὐτῆς.

Ἐνδειξις τῆς πνευματικῆς ρώμης τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐμπειρίας του περὶ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἀνέλαβε νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν πλὴν προβληματικὴν μορφήν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τοὔτέστιν τὸν Σωκράτην.

Χαρακτηριστικὸν τῆς προβληματικότητος ταύτης εἶναι, ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἑλλειψιν παντὸς ἔργου γεγραμμένου ἀπὸ τὴν ὑπέροχον χεῖρα τοῦ Σωκράτους, ἐν τούτοις ἡ περὶ αὐτοῦ βιβλιογραφία εἶναι καταπληκτικὴ. Οὕτω ὁ ἡμέτερος Κ. Βιζουκίδης εἰς τὴν πραγματεῖαν του «Ἐπιστημονικαὶ πηγαὶ περὶ Σωκράτους», Λειψία 1921, συνεκέντρωσε τοὺς τίτλους τῶν γραφέντων περὶ Σωκράτους μέχρι τοῦ ἔτους ἐκδόσεως τῆς πραγματείας του, ὃ δὲ ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας V. de Magalhães — Vilhena, εἰς τὸ ἔργον του «Τὸ πρόβλημα τοῦ Σωκράτους», Παρίσιοι 1952, ἀφιέρωσε τὰς σελ. 471—566 εἰς τὴν μνείαν τῶν περὶ Σωκράτους ἔργων. Ὁ σημερινὸς συγγραφεὺς προσπαθεῖ σαφῶς νὰ διακρίνῃ τὸν ἱστορικὸν-πραγματικὸν Σωκράτην ἀπὸ τὸν μυθικόν, διὰ τοῦτο δὲ λαμβάνει ὡς βάση τῆς ἐργασίας του τὰς δύο σωκρατικὰς ἀπολογίας τοῦ Ξενοφῶντος. Τὸ ἔργον εἶναι ἀξιοσώστατον εἰς τοὺς ἀγγλομαθεῖς τῆς χώρας μας, ἔνθα αἱ περὶ Σωκράτους γνώσεις εἶναι ἐλλειπέσταται.

Σ. Κ. Π.

Derek J. R. Scott, Russian Political Institutions, Allen-Unwin, Λονδίνον 1958.

Ἡ καταπληκτικῶς αὐξηθεῖσα ἐν γένει δύναμις τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας εἰς ὅλα τὰ πεδία καὶ ἰδίως εἰς τὸ πολεμικόν, τὸ βιομηχανικόν καὶ τὸ τεχνικόν, ἐκίνησεν εἰς ἐξαιρετικὸν βαθμὸν τὴν προσοχὴν τῶν ἔρευνητῶν τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου, οἵτινες παρέσχον εἰς τὴν δημοσιότητα θαυμασίας πράγματι ἐργασίας. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι ὁ Νικήτας Κροῦστσεφ κατὰ τὴν ἐν Λονδίῳ ἐπίσκεψίν του ἀπεφάνθη ὅτι διὰ τῶν γενομένων εἰς τὰς δυτικὰς καὶ δὴ τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας ἔρευνῶν, οἱ δυτικοὶ εἶναι πληροφορημένοι περισσώτερον τῶν Σοβιετικῶν περὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς συγκροτήσεως τῆς Ρωσίας!

Τὸ ἀνά χεῖρας βιβλίον ἐμπίπτει εἰς τὰ ἀξιωμακόμενα ὡς ἄνω ἔργα. Γεγραμμένον ἀπὸ εἰδικὸν πολιτιολόγον, φιλοδοξεῖ νὰ περικλείσῃ εἰς τὰς σελίδας του πᾶν τὸ οὐσιῶδες ἐπὶ τῆς συγχρόνου πολιτικῆς διαρθρώσεως τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας. Μετὰ μίαν βραχεῖαν εἰσαγωγὴν ἐξετάζεται εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἱστορικὰς περιστάσεις αἵτινες τὴν περιέβαλον, εἰς τὸ δεῦτερον ἐξετάζονται οἱ θεσμοὶ τοῦ κράτους καὶ ἡ κρατικὴ μηχανή, εἰς τὸ τρίτον τὸ κόμμα καὶ αἱ σχέσεις του πρὸς τοὺς συντεταγμένους θεσμούς, εἰς τὸ τέταρτον τὸ δίκτυον τῆς διοικήσεως καὶ ἡ ὀργανώσις τῆς οἰκονομίας (τὸ κεφάλαιον δὲ τοῦτο κέκτηται ἰδιαζούσης σημασίας, διὰ τὸν οἰκονομολόγον), εἰς τὸ πέμπτον ὁ μηχανισμὸς τῆς λήψεως ἀποφάσεων καὶ τῆς πραγματοποίησης αὐτῶν.

Τέλος ἡ σύντομος βιβλιογραφία θὰ βοηθήσῃ πολὺ τὸν θέλοντα νὰ ἐμβαθύνῃ περισσώτερον εἰς τὰ ἐρευνώμενα θέματα ἀναγνώστην.

Σ. Κ. Π.

William H. Macneal: Greece; The American assistance in action. New York, Twentieth Century Fund, 1957.

«Ἑλλάς—Ἡ ἀμερικανικὴ βοήθεια ἐν δράσει» εἶναι ὁ τίτλος τῆς προσφάτου ἐργασίας τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ διακεκριμένος ἀμερικανὸς ἱστορικὸς W. H. Macneal, χορηγία τοῦ κοιναφελοῦς «Ἰδρύματος τοῦ 20οῦ Αἰῶνος». Ἀπλοῦν ξεφύλλισμα τοῦ ἔργου τούτου καταδεικνύει τὸ ὅλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τὸ ὅποιον παρουσιάζει διὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνωστὴν δεδομένου μάλιστα ὅτι ὁ συγγραφεὺς, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου, ἀσχολεῖται καθ' ὄλην τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον μὲ τὴν μελέτην τῶν πολιτικῶν, οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ παρέχει τώρα ἕνα ὀλόκληρον σύστημα παρατηρήσεων καὶ συμπερασμάτων καὶ προγνώσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν τρέχουσαν ἐξέλιξιν καὶ τὴν μελλοντικὴν πορείαν τῆς χώρας μας. Τὰ γραφόμενά του διαπνεύονται ἐκδηλῶς ἀπὸ συμπάθειαν πρὸς τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπίμονον προσπάθειαν καταπόσεως τῶν προβλημάτων του, ἔχουν τὸ προσόν ὅτι ἐξεπήγασαν ἀπὸ τὴν ἄμεσον γνωριμίαν τῆς χώρας καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς ὑπαίθρου καὶ τῆς πόλεως. Αἱ συμβουλαι τὰς ὁποίας δίδει καὶ αἱ λύσεις τὰς ὁποίας προτείνει δὲν θὰ θεωρηθοῦν ἀσφαλῶς ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ὄρθαι ἢ συμφέρουσαι. Ἄλλα κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν διάχυτον εἰς τὸ βιβλίον του καλὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλικρίνειαν τοῦ συγγραφέως, διεθνῶς φημιζομένου σήμερον ὡς ἱστορικοῦ διὰ τὴν ἀναλυτικὴν του δεινότητα καὶ τὴν ἀντικειμενικότητά του κατὰ τὴν ἐξέτασιν περιπλόκων προβλημάτων τῆς συγχρόνου ἱστορίας.

Τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ περὶ Ἑλλάδος νέου βιβλίου του εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰς «Προβλέψεις Κοινωνικῆς Σταθερότητος» εἰς τὴν χώραν μας. Ἀφῆτηρία τῶν σκέψεων τούτου εἶναι ἡ διαπίστωσις ὅτι ἡ θεμελιώδης αἰτία εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ἡ ἀνώμαλος καὶ ἐνίοτε βιαία ἐξέλιξις τῆς προσφάτου Ἑλληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη δυσαναλογία μεταξὺ τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἀφ' ἑτέρου. Ἐντεῦθεν ἡ σημασία τῆς παρατηρήσεώς του ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἕξ ἢ ἐπτά ἔτη ἡ οικονομικὴ ἀνάπτυξις προτρέχει τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς σκέψεώς του ὅτι, ἐὰν συνεχισθῇ τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἡ Ἑλλάς θὰ δυνηθῇ, ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, νὰ ὀρθοποδήσῃ οικονομικῶς καὶ ὑπάρχει ἐλπίς τὸ Ἔθνος νὰ εἰσέλθῃ εἰς περίοδον οικονομικῆς σταθερότητος, ὅμοιαν τῆς ὁποίας δὲν ἐγνώρισεν ἀπὸ μιᾶς γενεᾶς.

Ἄλλα μέχρις οὗτο ἐπιτευχθῇ τοῦτο, θὰ παρέλθουν μερικὰ δύσκολα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα μεγάλα τμήματα τοῦ πληθυσμοῦ πολὺ ὀλίγον θὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν αὐξανομένην εὐμερίαν τῆς χώρας. Αἱ ἐλπίδες περὶ κοινωνικῆς σταθερότητος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ τί εἶναι πιθανὸν νὰ συμβῇ κατὰ τὰ κρίσιμα αὐτὰ ἔτη. Μία σχετικῶς ἰκανοποιητικὴ οικονομικὴ ζωὴ δι' ὅλους τοὺς κατοικοὺς τῆς χώρας προβλέπεται ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ἐντὸς διαστήματος μικροτέρου τῶν εἴκοσι ἐτῶν.

Ἡ ἀρχὴ ὅμως ἔχει ἤδη γίνει. Ἡ ἀρχὴ αὕτη διακρίνεται σαφῶς εἰς τὰς στατιστικὰς τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς παραγωγῆς. Ἡ γεννητικότης εἶναι σχετικῶς χαμηλὴ—πολὺ μικροτέρα ἐν συγκρίσει μὲ τὴν προπολεμικὴν περίοδον—καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐπιβραδύνεται συνεχῶς. Ἐξ ἄλλου, τὸ ἐθνικὸν προϊόν αὐξάνεται μὲ ρυθμὸν πολὺ ταχύτερον ἐκεῖνου μὲ τὸν ὁποῖον αὐξάνεται ὁ πληθυσμὸς. Οὕτω, ἐνῶ κατὰ τὴν μεταξὺ 1949—1955 ἑπταετίαν, ὁ πληθυσμὸς ηὔξηθη κατὰ ἡμισὺ περίπου ἑκατομμύριον, δηλαδὴ κατὰ 6,6%, τὸ ἀκαθάριστον ἐθνικὸν προϊόν ηὔξηθη κατὰ 12803 ἑκατομμύρια δραχμὰς ἢ 41,4%. Ἐν τούτοις, οἱ ἀριθμοὶ αὗτοι εἶναι παραπλανητικοί, δεδομένου ὅτι κατὰ τὸ 1949 ἡ ἑλληνικὴ Οἰκονομία ἦτο ἀκόμη ἀποδιοργανωμένη, κατὰ δὲ τὴν περίοδον 1949—1952 εἰσέρευσαν εἰς τὴν χώραν μεγάλα ποσὰ ἐκ τῆς ἀμερικανικῆς βοηθείας. Πιστοτέρα ἐκτίμησις τῶν δυνατοτήτων τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀπὸ τοῦ 1953 περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἑτησία αὐξήσις τοῦ

πληθυσμού ἀνήλθεν εἰς 1%, ἡ δὲ παραγωγή ἠδξήθη κατὰ τι περισσότερον τοῦ 4% ἐτησίως. Ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ.

Ὁ κ. Μακνήλ τονίζει ὅτι δὲν καθίστατο δυνατὴ ἡ ἐπι δεκαπέντε ἢ εἴκοσι-ἔτη συνέχισις τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς με ταχύτητα τετραπλασίαν ἐκείνης με τὴν ὅποιαν αὐξάνεται ὁ πληθυσμός, «ὄλα θὰ πᾶνε καλά». Ἡ χώρα θὰ ἔχη τότε ἀρκετὸν πλοῦτον διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀπαλλάξῃ τὰ ὄρεινὰ χωρία ἀπὸ τοὺς ἀνέργους καὶ πλεονάζοντας νέους, ἐνῶ ὁ ἀστικός πληθυσμός θὰ εὐρίσκη συνεχῶς εὐκολώτερα ἱκανοποιητικὴν ἀπασχόλησιν.

Ἐξετάζων τὰς δυνατότητας συνεχίσεως τῆς σημερινῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ὁ συγγραφεὺς τονίζει ὅτι θὰ χρειασθοῦν συνεχῶς μεγαλύτεραι ἐπενδύσεις. Ὁ διπλασιασμός τῶν ἐσοδεῶν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως λιπασμάτων εἰς τὰς πεδιάδας δὲν θὰ καταστῇ πλέον δυνατός. Διὰ τὴν αὐξησιν τῶν ἐσοδεῶν κατὰ τὴν ἴδιαν περίπου ἀναλογίαν θὰ παραστῇ ἀνάγκη χρησιμοποίησεως τῆς μεθόδου ἀρδεύσεως, ἡ ὅποια εἶναι πολὺ δαπανηρότερα. Τὸ ἴδιον περίπου ἰσχύει καὶ δι' ἄλλους τομεῖς τῆς παραγωγῆς. Ὅπωςδῆποτε οἱ σχετικοὶ με τὴν παραγωγὴν καὶ τὰς ἐπενδύσεις ἐπίσημοι ἀριθμοὶ καταδεικνύουν ὅτι ἡ ἀπαιτουμένη αὐξήσις τῶν ἐπενδύσεων δὲν θὰ ἀποδειχθῇ συντριπτικὴ, διότι κατὰ τὰ ἔτη μετὰ τὸ 1949, ἔνα ὄλον ἐν μεγαλύτερον ποσοστὸν τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς ἐπενδύθη εἰς πάγιον κεφάλαιον, ἐνῶ ἡ ἄμεσος κατανάλωσις αὐξάνεται με ταχύτητα μικροτέραν ἐκείνης με τὴν ὅποιαν αὐξάνεται τὸ ἐθνικὸν προϊόν.

Ἡ χρησιμοποίησις ὅμως τῆς ἐσωτερικῆς ἀποταμιεύσεως μόλις δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἱκανοποιητικὴ. Κατὰ μέγα ποσοστὸν, ἡ ἀποταμίευσις ἐστράφη εἰς τὴν ἀνέγερσιν οἰκιῶν, ἐὰν αἱ ἐπενδύσεις εἰς οἰκονομικῶς παραγωγικότερας ἐπιχειρήσεις ἐβραδυπόρησαν καὶ εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἐμειώθησαν. Ἡ κατανομή τῶν κεφαλαιουχικῶν πόρων δὲν φαίνεται, κατὰ τὸν συγγραφέα, συνετὴ. Οἱ οἰκονομολόγοι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως—προσθετῶς— γινώρξουν καλῶς τὴν κατάστασιν καὶ ἐπιθυμοῦν ὅπως αὐξηθοῦν αἱ ἐπενδύσεις εἰς τὴν βιομηχανίαν. Παρατηρεῖ ὅμως ὅτι μέχρι τοῦ 1956 δὲν ἐσημειώθη ἱκανοποιητικὴ στροφή πρὸς τὰς παραγωγικὰς ἐπενδύσεις. «Ἐὰν—λέγει— δὲν συμβῇ τοῦτο, φαίνεται ἀπίθανον ὅτι ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς θὰ συνεχισθῇ με τὸν ρυθμὸν ὁ ὁποῖος ἐπεκράτησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη». Πάντως, φρονεῖ ὅτι ἡ μέση ἐτήσια αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος ἔστω καὶ κατὰ 2—3% θὰ ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ προβάδισμα τῆς παραγωγῆς ἐναντι τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ νὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν βαθμιαίαν ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου.

Ἐισερχόμενος εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος, ὁ συγγραφεὺς τονίζει ὅτι ὁ πληθυσμός βοηθεῖ εἰς τὴν ἀπλοῦστευσιν τοῦ ἔργου τῶν οἰκονομολόγων. Αἱ οἰκογένειαι γίνονται ὀλιγομελέστεραι. Ἀλλὰ βαθεῖα συστολὴ περιβάλλει τὸ ὅλον θέμα τοῦ ἐλέγχου τῶν γεννήσεων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πιθανῶς, μεγαλύτεραν σημασίαν διὰ τὸν περιορισμὸν τοῦ μεγέθους τῶν οἰκογενειῶν θὰ ἔχη ἡ τάσις πρὸς σύναψιν γάμων εἰς μεγαλύτεραν ἡλικίαν.

Βάσει τῶν ἀριθμῶν τοὺς ὁποίους ἐμελέτησεν ὁ συγγραφεὺς καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπὶ πολλὰ ἔτη θὰ συνεχισθῇ ἡ ἐπιβράβευσις τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεων τοῦ πληθυσμοῦ. Λέγει ὅτι δὲν θὰ ἐκπλαγῇ ἐὰν μετὰ εἴκοσι ἢ τριάντα ἔτη ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ σταματήσῃ πλήρως καὶ ἀρχίσῃ ἡ μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ, τουλάχιστον τοῦ ἀγροτικοῦ. Ἐὰν—γράφει— ὠρισμένα οἰκογενειακὰ ἔθιμα τὰ ὅποια τόσον ἐκπληκτικῶς ἀνεπτύχθησαν, διαδοθοῦν καὶ γενικευθοῦν εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν καὶ οἱ γάμοι συνδεθοῦν με μεγάλην προῖκα καὶ ἐξαρτηθοῦν ἀπὸ ὑπολογισμοὺς σχετικῶς με τὸ πιθανὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον τῆς μελλούσης νὰ σχηματισθῇ οἰκογενείας, τότε, εἰς μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὅποιαν αἱ ἐπίδες περὶ ἀνυψώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου εἶναι μεγάλαι, θὰ ἐπέλθῃ αὐτομάτως ἡ ἐρήμωσις τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν αἱ ὁποῖαι πάσχουν σήμερον σοβαρῶς ἀπὸ ὑπερπληθυσμῶν.

Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει περαιτέρω ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην του, ἡ Ἑλλάς.

ἔκαμε «τουλάχιστον μίαν καλὴν ἀρχὴν» διὰ τὴν ἀποκατάστασιν καλυτέρας ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς χώρας καὶ τοῦ πληθυσμοῦ της. Καὶ συνεχίζει: «Ἀκόμη καὶ ἕαν, ὅπως φαίνεται πιθανόν, ἐπιβραδυνθῆ κατὰ τὸ πρόσφατος ρυθμὸς ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς, θὰ καταστή μολοντοῦτο βαθμιαῶς δυνατὴ ἡ βελτίωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου καὶ ἡ ἱκανοποίησις τῶν οἰκονομικῶν προσδοκιῶν τοῦ λαοῦ, εἰς βαθμὸν μεγαλύτερον παρὰ κατὰ τὸ παρελθόν».

I. T.

Πελ. Α. Κατωπόδη: «Ἡ φορολογικὴ πολιτικὴ ὡς μέσον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως».
Ἀθῆναι, 1958, σχ. 80ν, σσ. 42.

Ἡ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον μόλις ἐκδοθεῖσα ἐργασία, δὲν πραγματεύεται μόνον ζητήματα φορολογικῆς πολιτικῆς, ὡς θὰ συνεπεραίνε τις ἐκ τοῦ τίτλου της, ἀλλὰ καὶ τὰ γενικώτερα θέματα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ προγραμματισμοῦ.

Ἡ ὅλη ἐργασία, παρὰ τὸν περιορισμένον ὄγκον της, ἐμφανίζει συμπτώκνωσιν ἰδεῶν λόγῳ τῶν πολυαριθμῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων περὶ τῶν ὁποίων πραγματεύεται. Αὕτη διαρθροῦται εἰς τρία κυρίως μέρη:

Εἰς τὸ I (Εἰσαγωγικόν) Μέρος, μεταξὺ τῶν ἐρευνομένων ἀντικειμένων περιλαμβάνονται τὰ προβλήματα τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν, ἡ γενικὴ θεωρία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἡ Κεϋνσιανὴ θεωρία καὶ ἡ σχέσις της πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Καταβάλλεται ἐπίσης προσπάθεια βαθυτέρας διεισδύσεως εἰς τὴν ἔρευναν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς διαρθρώσεως τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν καὶ τῶν οἰκείων εἰς τὰς χώρας αὐτὰς οἰκονομικῶν φαινομένων. Τέλος, εἰς τὸ εἰσαγωγικόν μέρος ἐρευνᾶται ὁ οἰκονομικὸς προγραμματισμὸς καὶ αἱ βασικαὶ αὐτοῦ ἀρχαί.

Εἰς τὸ II Μέρος, ὁ συγγραφεὺς εἰσέρχεται πλέον εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς ἐργασίας του. Δηλονότι ἐξετάζει τὰ φορολογικὰ μέτρα τὰ λαμβανόμενα ὑπὸ τῶν ὑπαναπτύκτων καὶ ἡμιαναπτύκτων χωρῶν, ἅτινα ἀποβλέπουν εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῶν ἀνάπτυξιν. Οὕτως ὁ συγγραφεὺς εἰσέρχεται πλέον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν συγκεκριμένων προβλημάτων ἐφηρμοσμένης οἰκονομικῆς. Τοιαῦτα προβλήματα εἶναι ὁ ρόλος τῆς φορολογίας καὶ ἡ χρηματοδότησις τῶν ἐπενδύσεων, ὁ φόρος εἰσοδήματος καὶ αἱ προϋποθέσεις τελειοφόρου ἐφαρμογῆς του, αἱ διεθνεῖς ἐπενδύσεις (ἐμπόδια καὶ κίνδυνοι παρακωλύοντες τὴν προσέλκυσιν ξένων κεφαλαίων), φορολογικὰ κίνητρα, διεθνῆς διπλῆ φορολογία, φορολογία γεωργικῶν εἰσοδημάτων (συγκριτικῶς), δασμολογικὴ πολιτικὴ καὶ νομισματικὴ ὑποτίμησις, ἔμμεσοι καὶ ἄμεσοι φόροι καὶ ἐπίπτωσις αὐτῶν (ἐλαστικότητα τῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς καὶ ὁ ρόλος τῶν ὑποκαταστάτων καὶ συμπληρωματικῶν ἀγαθῶν), ὡς καὶ ἡ δημοσιονομικὴ ἀντικυκλικὴ πολιτικὴ.

Εἰς τὸ III Μέρος, ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὰ ἐν Ἑλλάδι ληφθέντα φορολογικὰ μέτρα διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας καὶ τέλος καταλήγει εἰς τὰς συμπερασματικὰς παρατηρήσεις του περὶ τῆς σκοπιμότητος καὶ τῶν προϋποθέσεων τελειοφόρου ἀποδόσεως τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς, ὡς μέσου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας.

Ἡ ἐν λόγω ἐργασία ἀντλεῖ στοιχεῖα ἐκ τῶν σοβαρωτέρων διεθνῶν οἰκονομικῶν πηγῶν (λ.χ. Ὁργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν) καὶ ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐν τῇ διεθνῇ βιβλιογραφίᾳ πλέον ἐγκύρους οἰκονομολόγους (λ.χ. Hans Singer, Gunnar Myrdal, Ragnar Nurkse, Buchanan Ellis, Maurice Bye κ.λ.π.). Ἡ μελέτη αὐτῆς προϋποθέτει ὅτι ὁ ἀναγνώστης κατέχει ἤδη τὰς βασικὰς οἰκονομικὰς παραστάσεις, διὰ τοῦτο δὲ συνιστᾶται εἰς πάντα ἀσχολούμενον μὲ τὰ προβλήματα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Γραφεῖον Ἐρευνῶν Α.Σ.Β.Σ.

Greece in colour, by Kinross, Kerényi, Hoegler, Thames—Hudson.
London, 1957, (5 λίραι καὶ 5 σελλίνια).

Ἡ σημαντικὴ αὔξησις τοῦ τουρισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ τελευταῖα ἔτη εἰς

ἀριθμὸν περιηγητῶν καὶ εἰς εἰσρέον συνάλλαγμα (9,5 ἑκατ. δολ. τὸ 1952, 22,7 τὸ 1953, 25,3 τὸ 1954, 29,1 τὸ 1955, 31,2 τὸ 1956 καὶ 41,7 τὸ 1957), πέραν τῶν παραγόντων τῆς αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς προσελκύσεως περιηγητῶν, τῆς πολιτικῆς τῶν διεθνῶν καὶ ἡμετέρων ταξιδιωτικῶν γραφείων, καὶ τῆς τάσεως πρὸς περιήγησιν πού χαρακτηρίζει τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, κινεῖται καὶ ἀπὸ ἕνα ἄλλον παράγοντα μεγάλης σημασίας. τὸν ὁποῖον ἡ σημασία διαφεύγει ὄχι μόνον τὸν κοινὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ πολλάκις καὶ τοὺς μελετητὰς τοῦ τουρισμοῦ.

Ὁ παράγων οὗτος εἶναι ἡ καλλιέργεια τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὸν Δυτικὸν Κόσμον, εἰδικώτερον δὲ αἱ περὶ Ἑλλάδος τουριστικαὶ καὶ καλλιτεχνικαὶ ἐκδόσεις.

Εἰς τὰς τελευταίας ταύτας ὑπάγεται τὸ θαυμασιὸν καὶ ἐξοχὸν ὡς ἄνω βιβλίον, τοῦ ὁποῖου ἡ ὀλη ἐμφάνισις εἶναι πράγματι ὑποδειγματικὴ. Ἡ ἐισαγωγὴ (σ. 5—7) ἐγράφη ἀπὸ τὸν Λόρδον Κίρκε καὶ εἶναι ὕμνος πρὸς τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα, τὸ κείμενον (σελ. 9—34) ἀπὸ τὸν κ. Κερένυϊ εἰς τὴν γερμανικὴν, μετεφράσθη δὲ εἰς τὴν ἀγγλικὴν, αἱ δὲ 57 φωτογραφίαι ἐφιλοτεχνήθησαν ἀπὸ τὸν κ. Χοέγκλερ. Εἰς τὸ κείμενον ὑπάρχουν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ περὶ Ἑλλάδος ποιήματα τῶν Γκαίτε, Χέλντερλιν καὶ Ρίλκε, τὰ ὁποῖα ἐκπροσωποῦν τὴν συγκίνησιν καὶ τὸ ρίγος τῶν μεγάλων τούτων Γερμανῶν ποιητῶν, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐνέπνευσε τὸ Ἑλληνικὸν Ὅραμα. Τὸ ὅλον βιβλίον πληροῖ τὸν θεώμενον τοῦτο ἐνὸς θαυμασμοῦ καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀληθῶς ἀνεκφράστου.

Ἄλλ' ὅτι εἰς τὴν ἀσυνήθη ταύτην ἔκδοσιν συνιστᾷ τὸ κάλλιστον, εἶναι αἱ φωτογραφίαι αὐτῆς, αἰτινες εἶναι ἀφθάστου ἀποδόσεως καὶ καλλιτεχνικῆς ἀξίας. Περιλαμβάνουν ὄχι μόνον τὴν κλασικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα καὶ ἀναφέρονται εἰς πρόσωπα, οικοδομήματα καὶ τοπία. Ἡ τελειότης τῶν φωτογραφιῶν εἶναι δημιουργικὴ καὶ ἐμποεῖ ἐντύπωσιν ὄχι φωτογραφιῶν ἀλλὰ ζωγραφικῶν πινάκων. Ἡ ὠραιότης, ἡ ἄρμονία, ἡ λιτότης, τὸ μέτρον καὶ ἡ ἀπλότης τῆς μῆας, ἀδιασπᾶστου ἱστορικῶς καὶ ψυχολογικῶς, ἐνιαίας καὶ αἰωνίας Ἑλλάδος ἔχει συλληφθῆ καὶ ἀπεικονισθῆ εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἔκδοσιν. Ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο αὐτοῦσια καὶ ὅπως ἀκριβῶς θὰ τὴν ἐχαρακτήριζεν ὁ μέγας ἔθνικὸς ποιητῆς Παλαμᾶς ὡς «ἀσύγκριτη, ἀτίμητη καὶ ἀταίριαστη». Δι' ὅλους τούτους τοὺς λόγους δὲν θὰ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ Ἑλλην φιλόφρονος καὶ καλλιεργημένος διὰ τῆς παιδείας τοῦ τόπου του, πού νὰ μὴν ἀποκτήσῃ τὸν ἀδάμαντα τοῦτον τῆς γερμανικῆς καὶ ἀγγλικῆς τεχνικῆς καὶ πνευματικότητος.

Σ. Κ. Π.

M. G r e n e, H e i d e g g e r, Bowes, London 1957 (σελ. 101/2).

Ὁ διάσημος καὶ ἀσφαλῶς ὁ μεγαλύτερος μετὰ τὸν E. Husell καὶ τὸν N. Hartmann φιλόσοφος πού ζεῖ σήμερον, εἶναι ὁ Χαϊντέγκερ, ἐκπροσωπῶν ὡς γνωστὸν τὸν ἄθεον ὑπαρξισμόν. Ὁ ὑπαρξισμὸς ἀποτελεῖ μίαν συνειδητὴν ἀντίδρασιν, ἴσως τὴν σπουδαιότεραν κατὰ τῆς παραδοσιακῆς φιλοσοφίας (κλασικῆς) ἡ ὁποία ἀναζητεῖ τὸ ὄν ἀφηρημένως, εἰς τὴν οὐσίαν δηλ. ἐν γένει παντὸς ὑπαρκτοῦ (οὐσιολογικῆς κατεύθυνσις). Ἀντιθέτως ὁ ὑπαρξισμὸς ἀναζητεῖ τὸ ὄν συγκεκριμένως, τούτέστιν εἰς ἐκάστην εἰδικὴν καὶ μεμονωμένην ἀνθρωπίνην ὑπαρξιν μετὰ τὴν προσωπικὴν τῆς ἱστορίαν καὶ ἰδιαιτέραν μοῖραν, ὑπαρξιν ἧς ἐπιδιώκει τὴν λύτρωσιν. Μεθοδολογικὸς κανὼν τοῦ ὑπαρξισμοῦ εἶναι ὄχι ὁ «λόγος» τῆς κλασικῆς—οὐσιολογικῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ αἱ ἀντιλογικαὶ δυνάμεις τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἡ ἀγωνία, ἡ ναυτία, κλπ. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ ὄντος εἰς ἐκάστην συγκεκριμένην ἀνθρωπίνην ὑπαρξιν, ζῶσαν εἰς ὄρισμένην χρονικὴν περίοδον καὶ συνδεδεμένην πρὸς αὐτήν, ἐξηγεῖ τὴν κεντρικὴν θέσιν ἣν κατέχει ὁ χρόνος εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Χαϊντέγκερ. Τὸ παρὸν μικρὸν βιβλίον συμπυκνοῖ ὅλην τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Χαϊντέγκερ, τῆς ὁποίας αἱ ἀπώταται ἀφετηρία εἶναι ὄχι ὁ Κίρκεγαρντ ἀλλὰ ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἰδίως ἡ φιλοσοφία τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὀρθῶς ὑποστηρίζει ὁ κ. E. Παπανοῦτσος εἰς τὸ «Βῆμα» τῆς 30)1)58.

David Knowles: *The Historical Context of the Philosophical Works of St. Thomas Aquinas; A paper read to the Aquinas Society*. London, Blackfriars Publications, 1958. Pp. 14, price 1 s and 6 d.

Εἰς προηγούμενον τεύχος τοῦ περιοδικοῦ «Σπουδαί», μάς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ δώσωμεν σύντομον σκιαγραφίαν τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ Ἀκουϊνάτου εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν, παρουσιάζοντες σχετικὸν βιβλίον ἐπὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν ἐπικεφαλίδι ἐκδοτικοῦ οἴκου.

Τὸ ἀνὰ χεῖρας φυλλάδιον ἐπιτρέπει ἤδη εἰς ἡμᾶς νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς ἀπὸ τριακονταετίας δημοσιευομένης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου πλουσίας σχετικῆς βιβλιογραφίας, διὰ λογαριασμόν τῆς ἐν Λονδίῳ ἐδρευούσης «Aquinas Society». Ἡ Ἐταιρεία αὕτη, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της τῷ 1928, διενεργεῖ συνήθως μηνιαίως συγκεντρώσεις τῶν μελῶν αὐτῆς, εἰς τὰς ὁποίας πραγματοποιοῦνται ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις καὶ συζητήσεις περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Θωμᾶ Ἀκουϊνάτου, τόσον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἔργων του, ὅσον καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἕτερα φιλοσοφικὰ συστήματα. Αἱ ἀξιολογώτεραι τῶν ἀνακοινώσεων, ὡς καὶ ἕτεροι σχετικαὶ μελέται δημοσιεύονται ἀκολουθῶν καὶ οὕτω οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ οἰκεια θέματα ἐνημεροῦνται. Μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν τριάκοντα μονογραφαί, μεταξύ τῶν ὁποίων ἀρκεταὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν φιλοσοφικὸν ὑπόβαθρον τοῦ Θωμᾶ Ἀκουϊνάτου καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ σκέψιν. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ἀνήκουν αἱ ἐξῆς τρεῖς μονογραφαί: 1) D. Maclaren: Ἰδιωτικὴ περιουσία καὶ ὁ φυσικὸς νόμος, 2) J. Bray: Δημοσιονομικὴ δικαιοσύνη καὶ 3) W. Sterk: Περιληπτικὴ οἰκονομία.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρὸν φυλλάδιον, διαπιστοῦμεν ὅτι ἐξετάζεται εἰς αὐτὸ ἐν συντομίᾳ ἡ ἱστορικὴ συνάφεια τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων τοῦ Θωμᾶ Ἀκουϊνάτου καὶ ὑποστηρίζεται ἡ σχεδὸν ἀποκλειστικὴ αὐτοῦ συμβολὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν κατὰ τὸν μεσαίωνα.

K. B. M.

**Ἀλέξανδρον Β. Κόκκαλη*: α) *Διατὶ κινδυνεύει ὁ δυτικὸς κόσμος; Ἡ ἐπιστήμη τῆς ἔργασίας καὶ ἡ πρακτικὴ σημασία της*. Ἀθήναι, 1958, σσ. 118 καὶ β) *Θεμελιώδη ὄξισταματα τῆς θεωρίας τῆς ἔργασίας*. Ἀθήναι, 1958, σσ. 37.

Ὁ τῶος Ἐπικουρικὸς Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀλέξανδρος Β. Κόκκαλης, ἐξέδωσε προσφάτως τὰς ἐν ἐπικεφαλίδι δύο νέας αὐτοῦ ἔργασίας. Δι' ἀμφοτέρων τῶν ἔργασίων αὐτῶν ἐπιδιώκεται κυρίως ἡ παρουσίασις καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν βασικῶν θέσεων καὶ τῶν κεντρικῶν κατευθύνσεων τῆς ἀπὸ τριακονταετίας περίπου διαμορφωθείσης ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν Γερμανίᾳ θεωρίας τῆς ἔργασίας.

Εἰδικώτερον, ἡ πρώτη τῶν ὡς ἄνω ἔργασίων συνίσταται κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἄρθρων τοῦ κ. Κ., δημοσιευθέντων εἰς τὰς ἐφημερίδας «Καθημερινή» καὶ «Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος». Εἰς ταύτην τονίζονται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τὰ ἐξῆς ἐν συντομίᾳ. Σήμερον, ἔνεκα τοῦ ὕφισταμένου ἐντόνου ἀνταγωνισμοῦ μεταξύ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ κόσμου, προβάλλουν εἰς τὸν δυτικὸν κόσμον δύο βασικῶς διάφορα καὶ σημαντικὰ προβλήματα. Τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιτυχούς ἀντιμετωπίσεως τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων καὶ τὸ πρόβλημα τῆς συνεχούς ἀνάδοσης τῆς παραγωγικότητος, πρὸς αὔξησιν τοῦ ἔθνικοῦ καὶ τοῦ παγκοσμίου εἰσοδήματος καὶ βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Ἡ ἐπίλυσις τῶν προβλημάτων τούτων θὰ ἦτο περισσότερο εὐχερῆς, κατὰ τὸν κ. Κ., ἐὰν υιοθετοῖντο καὶ ἐφηρμόζοντο αἱ ἀπόψεις αὐτοῦ, αἵτινες ἐκτίθενται εἰς τὴν προμνησθεῖσαν θεωρίαν του. Τοῦτο δέ, διότι, κατ' αὐτόν, αἱ λοιπαὶ οἰκονομικαὶ θεωρίαι καὶ δὴ τῶν κλασικῶν δὲν ἐπαρκοῦν πρὸς ἐπιτυχή ἀντιμετώπισιν συγχρόνων προβλημάτων καὶ δὴ τῶν ἀνωτέρω. Ἡ μὴ, ὅθεν, υλοθῆταις καὶ ἐφαρμογῇ τῆς θεωρίας τοῦ κ. Κ., εἶναι δυνατόν, κατ' αὐτόν, νὰ ἐξῆλθῃ συνεπεῖας τόσον δυσμενεῖς, ὥστε νὰ ὕφιστανται κίνδυνοι καταρ-

ρεύσεως τοῦ δυτικοῦ κόσμου, ἰδίᾳ ὅταν ὁ ἀνατολικὸς κόσμος δυνηθῆ νὰ ἐκμεταλλευθῆ μεγαλύτερον τοῦ σήμερον ἐν χρήσει ποσοστοῦ τῆς ἀδρανοῦσης παραγωγικότητος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, χρησιμοποιοῦν ὀρθολογικωτέρας μεθόδους.

Ἡ δευτέρα τῶν ἐν προκειμένῳ ἐργασιῶν ἀπετέλεσεν ἀρχικῶς ἀνακοίνωσιν τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἑταιρείαν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν. Δι' αὐτῆς ἐπιδιώκεται ἡ παρουσίασις τῶν βασικῶν ἀπόψεων τῆς θεωρίας τοῦ κ. Κ., αἵτινες κυρίως ἀνεπτύχθησαν εἰς τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ἔργου τοῦ «Theorie der Arbeit» καὶ εἰς τὸ πρὸ ἐξαετίας ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ «Introduction to the Total Theory of Labor». Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ τελευταίου τούτου βιβλίου, ὁ Καθηγητὴς καὶ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου Ἐρευνᾶν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀνωτέρας Σχολῆς Βιομηχανικῶν Σπουδῶν κ. Κλ. Β. Μπανταλούκας, παρουσίασεν ἐν συντομίᾳ τὴν ὅλην θεωρίαν τοῦ κ. Κ. Ἡ παρουσίασις αὕτη τοῦ κ. Μ. εἶναι τόσοσιν συστηματικῆ, ὥστε νομίζομεν ὅτι παρατιθεμένη κατωτέρω, θὰ ἐννιμερώσῃ ἱκανοποιητικῶς καὶ τὸν κοινὸν ἀκόμη ἀγνώστην τῆς ἐπὶ τῆς προαναφερθείσης ἑλληνικῆς θεωρίας. Ἴδου αὕτη :

«Αἱ βασικαὶ θέσεις τῆς θεωρίας τοῦ κ. Κ. εἶναι τέσσαρες καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐργατικὴν ἐνέργειαν, εἰς τὴν σπειροειδοῦς φύσεως κίνησιν αὐτῆς, εἰς τοὺς συντελεστάς τῆς ἀξίας καὶ τῆς παραγωγῆς καὶ εἰς τὴν πολλαπλασιαστικὴν αὐτῶν σχέσηιν.

Ἡ πρώτη θέσις τῆς ὡς ἄνω θεωρίας εἶναι ὅτι ὑφίσταται ἐν καὶ μόνον οἰκονομικὸν μέσον, καὶ γενικῶς ἐν μέτρον ἱκανοποιήσεως τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν καὶ τοῦτο εἶναι ἡ ἐ ρ γ α τ ι κ ῆ ἐ ν ἔ ρ γ ε ι α. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης προκύπτει, ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἰδιαίτην οἰκονομικῶν πράξεων, ἀλλ' ὅτι ἅπασαι αἱ πράξεις εἶναι οἰκονομικαί, ἀφοῦ ἀπαιτοῦν τὸ μοναδικὸν τοῦτο μέσον τῆς ἐργασίας, Συνεπῶς, ἡ ὑπαρξις τῆς οἰκονομίας, κατὰ τὸν συγγραφέα, δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν στενότητα τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' εἰς τὴν στενότητα τῆς ἐργατικῆς ἐνεργείας.

Αἱ ἀνθρώπινοι ἀνάγκαι ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον στοιχεῖον τοῦ μέσου ἱκανοποιήσεως τῶν, ἧτοι τῆς ἐργατικῆς ἐνεργείας. Ὅσα περισσότερα ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος, τόσοσιν περισσότερα ζητεῖ νὰ ἀποκτήσῃ, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατόν εἰς τὴν ἐργατικὴν ἐνέργειαν νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀπάσας αὐτοὺς τὰς ἀνάγκας. Ὁσαύτως, οἰανδήποτε ἀφθονίαν καὶ ἂν φαντασθῶμεν ἐκ μέρους τῆς φύσεως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἱκανοποιηθῶν ὄλαι αἱ ἀνάγκαι καὶ νὰ παύσῃ νὰ ὑφίσταται ἡ οἰκονομία. Ἄρα ἡ ὑπαρξις τῆς οἰκονομίας δὲν ὀφείλεται εἰς ἐξωτερικοὺς ἀλλ' εἰς ἐσωτερικοὺς λόγους. Ὡς μέσον ἱκανοποιήσεως νοεῖται πᾶν ὅ,τι συμμετέχει εἰς τὴν πραγματοποίησιν ἀποτελέσματος τινος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν διαθέσεως. Τοιαύτην ὁμοῦ ἐξουσίαν διαθέσεως ἔχει ὁ ἄνθρωπος μόνον ἐπὶ τῆς ἐργατικῆς τοῦ ἐνεργείας.

Ἡ φύσις, ἂν καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, ἐν τούτοις δὲν εἶναι οἰκονομικὸν μέσον, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν διαθέσεως. Ἀντιθέτως, ὁ ἄνθρωπος, ὡς καὶ πᾶν ἕτερον ὄν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι ὑποτεταγμένους εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Ἐνεκα τούτου, ἡ φύσις ἀποτελεῖ τοὺς ὄρους καὶ τὰς προϋποθέσεις τῆς οἰκονομίας καὶ γενικῶς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ φύσις καταναλάσκει τὴν ἐργατικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ ἄνθρωπος κατευθύνει ταύτην πρὸς τὸ φυσικὸν περιβάλλον, μὲ τὸν σκοπὸν ὄπως ἀποσπάσῃ ἐξ αὐτοῦ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερα ἀποτελέσματα. Ἐπειδὴ ὁμοῦ δὲν δύναται νὰ ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς φύσεως τί πλέον ἢ ἕλαττον ἀφ' ὅ,τι διαθέτει εἰς ἐργατικὴν ἐνέργειαν, διὰ τοῦτο ὅ,τι ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ φυσικοῦ του περιβάλλοντος παριστᾷ κατὰ βάθος τὴν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ἀποκρυσταλλωθεῖσαν ἐργατικὴν τοῦ ἐνεργείαν.

Ὁὗτω δημιουργεῖται ἡ ἐπιστήμη, ἧς ἀντικείμενον ἐρεῦνης εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ δευτέρα θέσις τῆς θεωρίας ταύτης εἶναι ὅτι ἡ ἐργατικὴ ἐνέργεια εὐρίσκειται εἰς ἀτελεύτητον σπειροειδοῦς φύσεως κίνησιν. Ἐπομένως δὲν πρόκειται περὶ παραγωγῆς καταληγούσης εἰς ἀνάλωσιν. Τὸ χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς δὲν εἶναι ἡ ὕλη ἀλλ' ἡ ἐν τῇ ὕλῃ περιεχομένη παραγωγικὴ ἐνέργεια. Ἡ ὕλη, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν παρουσιάζει ἐξωοικονομικὸν χαρα-

κτηριστικὸν γνῶρισμα, ὅπερ δὲν ἐνδιαφέρει τὴν οἰκονομίαν. Κατ' ἀκολουθίαν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς παραγωγῆς τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν τὰ ἀγαθὰ μεταβάλλουν ὄψιν, ἤτοι τεχνικῶς ἀναλίσκονται.

Ἡ ἐργατικὴ ἐνέργεια, ὀρμωμένη ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, ἀποκρυσταλλοῦται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ὅποτε λαμβάνει ὕλικὴν μορφήν καὶ καταλήγει εἰς τὰ ὄριμα πρὸς κατανάλωσιν ἀγαθὰ. Τὰ ἀγαθὰ ταῦτα χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀναπαραγωγὴν καὶ αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργατικῆς ἐνεργείας. Κατὰ ταῦτα, ἡ παραγωγικὴ διαδικασία δύναται νὰ διακριθῆ εἰς ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν. Ἡ ἐξωτερικὴ, περιλαμβάνει τὴν ἀναπαραγωγὴν καὶ τὴν ἀνάπτυσιν τοῦ κεφαλαίου, ὡς καὶ πάντων γενικῶς τῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἐσωτερικὴ περιλαμβάνει τὰ αὐτὰ γεγονότα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς αὐτουσίου ἐργατικῆς ἐνεργείας. Οὕτω παρατηρεῖται ἡ σπειροειδοῦς φύσεως κίνησις τῆς ἐργατικῆς ἐνεργείας, πρὸς ἰκανοποίησιν, τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, αἵτινες πάλιν ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον στοιχεῖον τῆς ἐργατικῆς ἐνεργείας.

Ἡ τρίτη καὶ σημαντικωτέρα θέσις τῆς παρούσης θεωρίας εἶναι, ὅτι εἰς ὅλους τοὺς χρόνους καὶ τόπους ὑφίστανται δύο στοιχεῖα τῆς ἀξίας καὶ τῆς παραγωγῆς, αἵτινα μᾶς δίδουν δύο μόνον συντελεστὰς αὐτῶν. Οἱ συντελεσταὶ οὗτοι εἶναι ὁ κ α τ ε υ θ υ ν τ ἡ ρ ι ο ς καὶ ὁ ἐ κ τ ε λ ε σ τ ι κ ὁ ς. Ὁ προσδιορισμὸς δὲ τοῦ ρόλου ἐκάστου ἐξ αὐτῶν καθίσταται εὐχερής, διότι ἀσκοῦν δύο ἄκρως ἀντιθέτους λειτουργίας.

Κατευθυντήριον συντελεστὴν τῆς ἀξίας καὶ τῆς παραγωγῆς ὀνομάζει ὁ συγγραφεὺς τὴν πνευματικὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις καθορίζει τὸ τί καὶ πῶς δέον νὰ παραχθῆ. Ἐπειδὴ αἱ ἀνάγκαι εἶναι ἀτελεύτητοι, ὁ κατευθυντήριος συντελεστὴς ἔχει παντοῦ καὶ πάντοτε ὡς καθήκον νὰ κατευθύνῃ ὅσον τὸ δυνατόν καλῦτερον τὴν ὑπάρχουσαν ἐκτελεστικὴν ἐνέργειαν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ πραγματοποιοῦνται τὰ σχετικῶς μεγαλύτερα καὶ καλύτερα ἀποτελέσματα. Ἡ παραγωγικότης, ὅθεν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰκανότητος τοῦ κατευθυντηρίου συντελεστοῦ νὰ πραγματοποιηθῆ, διὰ τοῦ ὑπάρχοντος ἐκτελεστικοῦ συντελεστοῦ τὸ μέγιστον καὶ ἄριστον οἰκονομικὸν ἀποτέλεσμα.

Ὁ κατευθυντήριος συντελεστὴς, ἐν τῇ προσπάθειᾳ του ταύτη, δισοίγει διαρκῶς νέας δόδους, δυναμένας νὰ καταταγοῦν εἰς τρεῖς τομεῖς. Ὁ πρῶτος τομεὺς περιλαμβάνει τὰς ἐνεργείας ἐκείνας, αἵτινες ἐπιδιώκουν τὴν κατάκτησιν ὕλικῶν δυνάμεων καὶ ὀνομάζεται τεχνικὸς ὀρθολογισμὸς. Ὁ δεῦτερος ἐξ αὐτῶν στρέφεται πρὸς τὸν καθαρῶς πνευματικὸν κόσμον, πρὸς ἀπόκτησιν δηλαδὴ, ἀλλῶν ἀγαθῶν καὶ συντελεῖ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸν πλουτισμὸν τοῦ ἀνθρώπου διὰ νέων ἰδεῶν, αἵτινες δὲν λαμβάνουν ὕλικὴν μορφήν. Ὁ τρίτος τομεὺς, τέλος, ἀποβλέπει εἰς τὴν ὀρθολογικωτέραν ὀργάνωσιν ἐκάστης οἰκονομικῆς μονάδος, ἐκάστης ἐθνικῆς οἰκονομίας ἢ καὶ τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας.

Ἐκτελεστικὸν συντελεστὴν τῆς ἀξίας καὶ τῆς παραγωγῆς ὀνομάζει ὁ συγγραφεὺς κατὰ πρῶτον τὴν σωματικὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐκτελοῦσαν πᾶν ὅ,τι ὀρίζει ἡ πνευματικὴ, καὶ κατὰ δεῦτερον τὸ κεφάλαιον.

Ὁ ἄνθρωπος σήμερον δὲν διαθέτει μόνον τὴν ἐργατικὴν του δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικὰ παραγωγικὰ μέσα, ἤτοι κεφάλαιον, ὅπερ μόνον του παριστᾷ νεκρὰν δύναμιν. Ὡς κεφάλαιον, ὅθεν, χαρακτηρίζεται ἡ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ἀποκρυστάλλωσις τῆς ἐξυψώσεως τῆς παραγωγικότητος τοῦ κατευθυντηρίου συντελεστοῦ, μέσῳ τῆς ἐργατικῆς ἐκτελεστικῆς ἐνεργείας. Τὸ κεφάλαιον, δηλαδὴ, παριστᾷ τὴν λεωφόρον δι' ἧς διέρχεται ἡ ἐργατικὴ ἐκτελεστικὴ ἐνέργεια, πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν σχετικῶς μεγαλυτέρων ἀποτελεσμάτων.

Ἐφ' ὅσον μόνον διὰ τῆς ἐργασίας εἶναι εἰς θέσιν τὸ κεφάλαιον νὰ παράγῃ ἀγαθὰ, ἔπεται, ὅτι τοῦτο ἐκτελεῖ μετὰ τῆς σωματικῆς δυνάμεως, ὅτι ἐπιτάσσει ὁ κατευθυντήριος συντελεστὴς. Οὕτω, τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὸν κατευθυντήριον συντελεστὴν καὶ ἡ σωματικὴ μετὰ τῆς δυνάμεως τοῦ κεφαλαίου τὸν ἐκτελεστικὸν συντελεστὴν τῆς ἀξίας καὶ τῆς παραγωγῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔδαφος, τοῦτο, ὡς τμήμα μὲν τῆς φύσεως κατατάσσεται εἰς

τούς όρους και τās προϋποθέσεις τής οικονομίας, ώς οικονομικός δὲ παράγων ἀποτελεῖ μέρος τής ἐξωτερικῆς ἐκτελεστικῆς ἐνεργείας και συνεπὼς ὑπάγεται εἰς τὸ κεφάλαιον.

Κατ' ἀκολουθίαν, τόσον τὸ κεφάλαιον, ὅσον και τὸ ἔδαφος δὲν θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ συγγραφῆως ὡς πρωτογενεῖς συντελεσταὶ τής παραγωγῆς. Κατ' αὐτόν, ἡ πατροπαράδοτος ταξινόμησις τῶν συντελεστῶν τούτων εἰς ἐργασίαν, κεφάλαιον και ἔδαφος, παριστᾷ μόνον τās κατηγορίας τῶν «μέσων παραγωγῆς» και οὐχὶ τούς συντελεστὰς αὐτῆς.

Ἡ τετάρτη θέσις τής θεωρίας τοῦ κ. Κόκκαλη ἀναφέρεται εἰς τὴν σχέσησιν τῶν συντελεστῶν πρὸς ἀλλήλους, ἥτις καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως καθορισθῇ μετὰ μαθηματικῆς ἀκρίβειας. Τὸ συμπέρασμα τοῦ συγγραφῆως εἶναι, ὅτι μετὰ τῶν συντελεστῶν ὑφίσταται πολλαπλασιαστικὴ και οὐχὶ ἀθροιστικὴ σχέσις.

Ἐκ τής σχέσεως ταύτης ἐξαρτᾶται, κατ' αὐτόν, τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τής οικονομικῆς θεωρίας καὶ πρωτίστως ἡ ἐξήγησις τής ἀξίας και τής τιμῆς, τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κεφαλαίου και τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, κ.λ.π.

Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ κατευθυντήριος συντελεστὴς ἔχει τὴν «θεϊκὴν» δύναμιν, ὅπως ἀποκτᾷ συνεχῶς μεγαλυτέραν ἐξωτερικὴν ἐκτελεστικὴν ἐνέργειαν, ἥτοι κεφάλαιον, ἂν και χρησιμοποιῇ τὴν αὐτὴν ἢ και ὀλιγωτέραν ποσότητα ἐργατικῆς ἐκτελεστικῆς ἐνεργείας. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν οἱ δύο οὔτοι συντελεσταὶ δὲν δροῦν παραλλήλως και ἀνεξαρτήτως, ἀλλ' ὁ εἰς συμπληροῖ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐτέρου και ὁ κατευθυντήριος δύναται νὰ ἀποκτᾷ πολλαπλάσιον κεφάλαιον μετὰ τὴν αὐτὴν σωματικὴν ἐργασίαν, ἔπεται ὅτι ὑφίσταται πολλαπλασιαστικὴ σχέσις μετὰ τῶν συντελεστῶν τής παραγωγῆς και τής ἀξίας. Εἰς τὴν πολλαπλασιαστικὴν ταύτην σχέσιν, ὀφείλεται ἡ τεραστία κεφαλαιακὴ δύναμις ἦν ἀπέκτησεν ὁ ἄνθρωπος ὡς και ὀλόκληρος ἡ ἐξέλιξις τής οικονομίας ἀπὸ τής πρωτογόνου εἰς τὴν σημερινὴν παγκόσμιον.

Ἐπὶ τῶν τεσσάρων αὐτῶν βασικῶν θέσεων στηρίζεται ὁ συγγραφεὺς διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὸ σύστημά του πρὸς διαλεύκανσιν τῶν βασικῶν οικονομικῶν προβλημάτων. Τὰ προβλήματα ταῦτα εἶναι κυρίως τὸ τής ἀξίας και τής τιμῆς, τὸ τοῦ σχηματισμοῦ και τής κατανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τὸ τής ἀναπόψεως και πολλαπλασιασμοῦ τοῦ κεφαλαίου, τὸ τοῦ ὀρθολογισμοῦ και κυρίως τοῦ τεχνικοῦ και ὀργανωτικοῦ, τὸ τῶν οικονομικῶν κυμάνσεων και τὸ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Περιοριζόμεθα, ἐν τούτοις, κατωτέρω εἰς τὴν παρουσίαν τῶν ἀπόψεων τοῦ συγγραφῆως ἐπὶ τῶν δύο πρώτων ἐξ αὐτῶν, ἐλλείψει κυρίως χώρου.

Τιμὴ, ὀνομάζει ὁ συγγραφεὺς τὸ πηλίκον τής διαιρέσεως τής ἀξίας ἐνὸς ἢ πλειόνων ἀγαθῶν διὰ τής ἀξίας τής νομισματικῆς μονάδος. Βασικὴ ὅθεν ἔννοια εἶναι ἡ τής ἀξίας, ἥτις διακρίνεται εἰς ἀνταλλακτικὴν και εἰς ὀλικὴν ἀξίαν, ὄλων τῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἀνάπτυξις ἢ ἡ ἐπαύξεισις τής ἀξίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀλικὴν και οὐχὶ εἰς τὴν ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν. Ἐφ' ὅσον ἡ ἀνάπτυξις τής ἀξίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀλικὴν ἀξίαν τῶν ἀγαθῶν και ἡ παραγωγικότης εἰς τὴν ὀλικὴν ποσότητα αὐτῶν, ἔπεται ὅτι ὑφίσταται διαφορὰ τις μετὰ τῆς ἀναπτύξεως ἀξίας και παραγωγικότητος.

Διὰ τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἢ προϊόν (Π), ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει ὅτι τοῦτο ἴσοῦται πρὸς τὸν συνολικὸν κατευθυντήριον συντελεστὴν (Κ) πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ τὴν ποσότητα τοῦ ἐκτελεστικοῦ συντελεστοῦ (Ξ), διακρινόμενον εἰς τὸν ἐκτελεστικὸν τής σωματικῆς ἐνεργείας (Εε) και εἰς τὸ κεφάλαιον (Εκ). Συνεπῶς :

$$\Pi = K \cdot (Ee + Ek) = K \cdot (Ee + K)$$

Ἡ ὅλη οικονομικὴ πρόοδος και κατ' ἀκολουθίαν πᾶσα σῦνξισις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τής παραγωγικότητος τής ἐργασίας και κυρίως τοῦ κατευθυντήριου συντελεστοῦ. Ἐάν, ὅθεν, λόγω αὐξήσεως τής παραγωγικότητος τοῦ Κ., συμβῇ νὰ διπλασιασθῇ ἢ τριπλασιασθῇ ἡ ἀξία αὐτοῦ, τότε πολλαπλασιάζεται ἀντιστοίχως και τὸ Π., χωρὶς οὐδεμίαν μεταβολὴν τοῦ Ε. Τὸ πλεόνασμα τοῦτο

εις τὸ ἔθνικόν εισόδημα, δέον, κατὰ τὸν συγγραφέα, νὰ κατανεμηθῆ μεταξὺ ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, διότι ἄλλως θὰ ἐπέλθῃ οἰκονομικὴ κρίσις.

Συνήθως, τῆς αὐξήσεως τοῦ ἔθνικοῦ εισοδήματος προηγείται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κεφαλαίου, διότι ἡ ἐξύψωσις τῆς παραγωγικότητος τοῦ κατευθυντηρίου συντελεστοῦ ἐκδηλοῦται εἰς τὴν ἀπόκτησιν μεγαλυτέρου κεφαλαίου. Ἡ γένεσις τοῦ κεφαλαίου προϋποθέτει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς δυνάμεως, ἣτις ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ κεφαλαίου. Δι' ὃ ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ κεφάλαιον, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀξία τῆς πνευματικῆς ἔναντι τῆς σωματικῆς δυνάμεως. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κεφαλαίου δὲν περιλαμβάνει τὴν ποσοτικὴν ἐπέαυξιν τῶν ἤδη γνωστων ἀγαθῶν ἐπενδύσεως, ἀλλὰ τὴν ἀνακάλυψιν νέων ἐξωτερικῶν ἐνεργειῶν, ἣτοι νέου ἀνωτέρας δυναμικότητος κεφαλαίου.

Δοθέντος, κατὰ τ' ἀνωτέρω, ὅτι τὸ κεφάλαιον δύναται ν' αὐξηθῆ δι' ἀντιστοίχου αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τοῦ Κ. καὶ ἄνευ μεταβολῆς τοῦ Ε., ἔπεται κατὰ τὸν συγγραφέα, ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται νέα ἀποταμίευσις πρὸς σχηματισμὸν νέου κεφαλαίου. Ἡ ἀποταμίευσις βεβαίως εἶναι ἀναγκαία, ἀλλὰ συνιστᾷ ἓνα ἐκ τῶν πολλῶν «μικρῶν ὑπηρετῶν» τοῦ Κ. Μόνον οὕτω ἡ ἀποταμίευσις ἐπιδρᾷ εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος κεφαλαίου. Εἰς τὴν ἀριθμητικὴν, ποσοτικὴν ἢ καὶ δυναμικὴν αὐξήσιν τοῦ κεφαλαίου, συντελεῖ πολλάκις καὶ ἡ κατανάλωσις, δεδομένου ὅτι ἡ τελευταία προκαλεῖ ἐξύψωσιν τῆς ἐργατικῆς παραγωγικότητος.

Ὡς πρὸς τὸ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος καθορίζεται, ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ πλεόνασμα τῆς ὀλικῆς ἀξίας τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸ ἀποκτώμενον ἐντὸς δεδομένου χρόνου. Ἡ δημιουργία καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κέρδους ἐκάστης ἐπιχειρήσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἀνωτερότητος τοῦ κατευθυντηρίου συντελεστοῦ εἰς τὴν δεδομένην ἐπιχείρησιν, ἔναντι τοῦ Κ., τοῦ ἐκφρασθέντος εἰς τὰς τιμὰς ἀπασῶν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων.

Ἡ καμπύλη τῆς ζητήσεως εἶναι, τέλος, συνάρτησις κυρίως τοῦ μεγέθους τῶν καταβαλλομένων ἡμερομισθίων καὶ μισθῶν, ἣτοι τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν ἐργαζομένων. Ὅ,τι ἡ ἐργασία εἰσπράττει ὡς ἀμειβὴν τῆς, ἐπιστρέφεται εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας, διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγορᾶς ἀγαθῶν.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι ὁ κ. Κ. καταβάλλει ἀπὸ μακροῦ ἀξιόπαινον προσπάθειαν πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ θεμελίωσιν ἰδίας θεωρίας τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία ἔτυχεν ἀναγνωρίσεως ἐκ μέρους ἀρκετῶν ξένων καὶ ἐλλήνων διακεκριμένων Καθηγητῶν, λόγῳ τῆς ἀναμφισβητήτου συμβολῆς τοῦ ἔργου του, τόσον εἰς τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, ὅσον καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἐλληνικὴν τοιαύτην.

Α. Ν. Παπανικολάου

Συνεργάτης τοῦ Γραφείου Ἐρευνῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Α.Σ.Β.Σ.